

RADA DS. KOBIET W RON

poradnik prawny

KOBIETA • ŻOŁNIERZ • RODZIC

Podstawowe przepisy normujące zawodową służbę wojskową kobiet w szczególnym okresie ciąży oraz wychowania dzieci

poradnik prawny

KOBIETA • ŻOŁNIERZ • RODZIC

Spis treści

OCHRONA W CIAŻY	5
UPRAWNIENIA MACIERZYŃSKIE I OJCOWSKIE	5
1. Urlop macierzyński.....	6
2. Urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego.....	7
3. Urlop ojcowski.....	8
4. Urlop rodzicielski	8
5. Urlop wychowawczy	9
6. Zwolnienie z zajęć służbowych w razie konieczności sprawowania osobistej opieki nad najbliższym członkiem rodziny.....	10
POWRÓT DO PRACY PO PORODZIE.....	11
POZOSTAŁE UREGULOWANIA	12
1. Regulamin Ogólny Sił Zbrojnych RP	12
2. Wyznaczanie żołnierzy na stanowiska służbowe, oddelegowania.....	13
WYKAZ AKTÓW PRAWNYCH	14

OCHRONA W CIĄŻY

Kobieta żołnierz w okresie ciąży podlega ochronie prawa. Zapisy art. 65 ust. 2 Ustawy z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (tekst jednolity „Dziennik Ustaw” z 2021 r. poz. 1131; dalej jako: USWZZ) określają, że żołnierzowi zawodowemu – kobiecie będącej w ciąży lub karmiącej dziecko piersią:

- a) nie powierza się obowiązków w wymiarze przekraczającym 40 godzin służby w tygodniu i w porze nocnej;
- b) nie deleguje się poza miejsce pełnienia służby – bez zgody żołnierza zawodowego – kobiety;
- c) nie powierza się wykonywania zadań służbowych uciążliwych, niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia, określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 176 § 2 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jednolity „Dziennik Ustaw” z 2020 r. poz. 1320 ze zm.; dalej jako KP).

Jeśli chodzi o egzamin z wychowania fizycznego, to zgodnie z zapisami art. 50a ust. 3 USWZZ kobieta żołnierz zawodowy jest zwalniana ze sprawdzianu sprawności fizycznej w danym roku kalendarzowym w okresie ciąży lub karmienia dziecka piersią. Zwolnienie to ma charakter obligatoryjny, jest zwolnieniem ustawowym niepowodującym obniżenia oceny z opiniowania służbowego.

UPRAWNIENIA MACIERZYŃSKIE I OJCOWSKIE

Podstawowym aktem prawnym w Siłach Zbrojnych RP odnoszącym się do kwestii związanych z macierzyństwem oraz sprawowaniem opieki nad dzieckiem jest Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych. Jednak w związku z brakiem w tym akcie prawnym szczegółowych przepisów regulujących tę dziedzinę w sytuacjach wymiaru urlopu macierzyńskiego, rodzicielskiego i wychowawczego przysługującego żołnierzowi zawodowemu wymieniony wyżej akt prawny odsyła do zapisów Kodeksu pracy.

Zgodnie z art. 65 ust. 1 i art. 65a ust. 1 USWZZ żołnierzowi zawodowemu przysługuje:

- a) urlop macierzyński,
- b) urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego,

- c) urlop ojcowski,
- d) urlop rodzicielski,
- e) urlop wychowawczy.

1. Urlop macierzyński

Urlop macierzyński jest udzielany na wniosek żołnierza, na podstawie art. 180 § 1, 2 i 4, art. 180¹ i 181 KP oraz art. 65 ust. 1 USWŻŻ.

Wymiar urlopu jest uzależniony od liczby dzieci urodzonych przy jednym porodzie i wynosi:

- a) 20 tygodni – w przypadku urodzenia 1 dziecka,
- b) 31 tygodni – w przypadku urodzenia 2 dzieci,
- c) 33 tygodni – w przypadku urodzenia 3 dzieci,
- d) 35 tygodni – w przypadku urodzenia 4 dzieci,
- e) 37 tygodni – w przypadku urodzenia 5 i więcej dzieci.

Przed przewidywaną datą porodu może przypadać nie więcej niż **6 tygodni** urlopu macierzyńskiego.

Po wykorzystaniu po porodzie co najmniej 14 tygodni urlopu macierzyńskiego kobieta żołnierz ma prawo zrezygnować z pozostałej części tego urlopu. W związku z tym najpóźniej na **7 dni** przed przystąpieniem do pracy zgłasza ona do pracodawcy pisemny wniosek w sprawie rezygnacji z części urlopu macierzyńskiego. Jednocześnie do wniosku dołącza zaświadczenie pracodawcy zatrudniającego żołnierza – ojca wychowującego dziecko potwierdzające termin rozpoczęcia przez niego urlopu macierzyńskiego przypadający bezpośrednio po terminie rezygnacji z części urlopu macierzyńskiego przez kobietę – żołnierz.

W razie urodzenia martwego dziecka lub zgonu dziecka przed upływem **8 tygodnia** życia kobiecie żołnierzowi przysługuje urlop macierzyński w wymiarze **8 tygodni** po porodzie, nie krócej jednak niż przez okres **7 dni** od dnia zgonu dziecka. W przypadku urodzenia więcej niż jednego dziecka przy jednym porodzie przysługuje urlop macierzyński w wymiarze stosownym do liczby dzieci pozostałych przy życiu.

W razie zgonu dziecka po upływie **8 tygodnia** życia kobieta żołnierz zachowuje prawo do urlopu macierzyńskiego przez okres **7 dni** od dnia zgonu dziecka.

W sytuacji urodzenia dziecka wymagającego opieki szpitalnej kobieta żołnierz, która wykorzystała po porodzie **8 tygodni** urlopu macierzyńskiego, pozostałą część tego urlopu może wykorzystać w terminie późniejszym, po wyjściu dziecka ze szpitala.

2. Urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego

Żołnierz, który przyjął dziecko na wychowanie i wystąpił do sądu opiekuńczego z wnioskiem o wszczęcie postępowania w sprawie przysposobienia dziecka lub który przyjął dziecko na wychowanie jako rodzina zastępcza, z wyjątkiem rodziny zastępczej zawodowej, ma prawo do urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego w wymiarze:

- a) 20 tygodni w przypadku przyjęcia 1 dziecka,
- b) 31 tygodni w przypadku jednoczesnego przyjęcia 2 dzieci,
- c) 33 tygodni w przypadku jednoczesnego przyjęcia 3 dzieci,
- d) 35 tygodni w przypadku jednoczesnego przyjęcia 4 dzieci,
- e) 37 tygodni w przypadku jednoczesnego przyjęcia 5 i więcej dzieci.

Z urlopu tego może korzystać do czasu ukończenia przez dziecko 7 roku życia.

Jeżeli żołnierz przyjął na wychowanie dziecko w wieku do 7 roku życia, wobec którego orzeczone zostało odroczenie obowiązku szkolnego do 10 roku życia, ma prawo do 9 tygodni urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego.

Po zakończeniu urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego pracodawca zapewnia żołnierzowi powrót na takie samo lub równorzędne stanowisko. Wynagrodzenie otrzymywane przez żołnierza powinno odpowiadać temu, jakie otrzymywałby, gdyby nie przebywał na urlopie.

Przy udzielaniu urlopu macierzyńskiego i urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego tydzień urlopu odpowiada 7 dniom kalendarzowym.

3. Urlop ojcowski

Żołnierzowi zawodowemu – ojcu wychowującemu dziecko przysługuje urlop ojcowski w wymiarze **2 tygodni**, nie dłużej jednak niż:

- a) do ukończenia przez dziecko 24 miesiąca życia,
- b) do upływu 24 miesięcy od dnia uprawomocnienia się postanowienia orzekającego przysposobienie i nie dłużej niż do ukończenia

przez dziecko 7 roku życia, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego, nie dłużej niż do ukończenia przez nie 10 roku życia.

Urlopu ojcowskiego udziela się na wniosek żołnierza będącego ojcem wychowującym dziecko, składany w terminie nie krótszym niż 7 dni przed rozpoczęciem korzystania z urlopu.

Urlop ojcowski może być wykorzystany jednorazowo albo nie więcej niż w 2 częściach, z których żadna nie może być krótsza niż tydzień.

Dowódca jest obowiązany uwzględnić wniosek żołnierza.

4. Urlop rodzicielski

Bezpośrednio po wykorzystaniu urlopu macierzyńskiego w pełnym wymiarze kobieta żołnierz ma prawo do urlopu rodzicielskiego w wymiarze do 32 tygodni – przy urodzeniu jednego dziecka przy jednym porodzie lub 34 tygodni przy urodzeniu więcej niż jednego dziecka przy jednym porodzie.

Urlop rodzicielski przysługuje łącznie obojgu rodzicom dziecka. Mogą z niego jednocześnie korzystać oboje rodzice dziecka. W takim przypadku łączny wymiar urlopu rodzicielskiego nie może przekraczać wymiaru określonego powyżej. W okresie pobierania przez jednego z rodziców dziecka zasiłku macierzyńskiego za okres odpowiadający okresowi urlopu rodzicielskiego drugi rodzic może korzystać z urlopu rodzicielskiego. W takim przypadku łączny wymiar urlopu rodzicielskiego i okresu pobierania zasiłku macierzyńskiego za okres odpowiadający okresowi urlopu rodzicielskiego nie może przekraczać wymiaru, o którym mowa powyżej.

Urlop rodzicielski jest udzielany jednorazowo albo w częściach nie później niż do zakończenia roku kalendarzowego, w którym dziecko **kończy 6 rok życia**. Urlop rodzicielski jest udzielany bezpośrednio po wykorzystaniu urlopu macierzyńskiego albo zasiłku macierzyńskiego za okres odpowiadający okresowi urlopu macierzyńskiego, nie więcej niż w 4 częściach, przypadających bezpośrednio jedna po drugiej albo bezpośrednio po wykorzystaniu zasiłku macierzyńskiego za okres odpowiadający części urlopu rodzicielskiego, w wymiarze wielokrotności tygodnia.

Urlop rodzicielski w wymiarze do 16 tygodni może być udzielony w terminie nieprzypadającym bezpośrednio po poprzedniej części tego urlopu albo nieprzypadającym bezpośrednio po wykorzystaniu zasiłku

macierzyńskiego za okres odpowiadający części tego urlopu. Liczba wykorzystanych w tym trybie części urlopu pomniejsza liczbę części przysługującego urlopu wychowawczego.

Żadna z części urlopu rodzicielskiego nie może być krótsza niż 8 tygodni, z wyjątkiem:

- 1) pierwszej części urlopu rodzicielskiego, która w przypadku:
 - a) urodzenia jednego dziecka przy jednym porodzie nie może być krótsza niż 6 tygodni,
 - b) przyjęcia przez żołnierza na wychowanie dziecka w wieku do 7 roku życia, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego, do 10 roku życia, nie może być krótsza niż 3 tygodnie;
- 2) sytuacji, gdy pozostała do wykorzystania część urlopu jest krótsza niż 8 tygodni.

5. Urlop wychowawczy

Na podstawie art. 65a ust. 1 USWŻŻ żołnierz, na własny wniosek, ma prawo do urlopu wychowawczego na zasadach określonych w przepisach Kodeksu pracy.

Urlop wychowawczy jest kontynuacją urlopu rodzicielskiego i służy stworzeniu korzystnych warunków do sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem w sytuacji, gdy trudno jest pogodzić obowiązki zawodowe z rodzicielskimi.

Urlopu wychowawczego udziela się w wymiarze do 36 miesięcy, nie dłużej jednak niż do zakończenia roku kalendarzowego, w którym dziecko kończy **6 rok życia**. Urlop wychowawczy jest udzielany nie więcej niż w 5 częściach. Liczbę części urlopu ustala się w oparciu o liczbę złożonych wniosków o udzielenie urlopu.

Rodzice (opiekunowie) dziecka mogą jednocześnie korzystać z urlopu wychowawczego.

Żołnierzowi zawodowemu korzystającemu z urlopu wychowawczego nie wypłaca się uposażenia i innych należności pieniężnych, z wyjątkiem:

- a) dodatkowego uposażenia rocznego (w wysokości proporcjonalnej do liczby miesięcy kalendarzowych, za które żołnierzowi przysługiwało uposażenia miesięczne w pełnej wysokości),

- b) nagrody jubileuszowej,
- c) odprawy – w przypadku zwolnienia z zawodowej służby wojskowej,
- d) pozostałych należności pieniężnych związanych ze zwolnieniem z zawodowej służby wojskowej.

Żołnierz może w każdym momencie zrezygnować z urlopu wychowawczego. O tym zamiarze ma obowiązek powiadomić pracodawcę co najmniej na 30 dni przed planowanym powrotem.

W przypadku gdy urlop wychowawczy trwa do 12 miesięcy, żołnierz zawodowy pozostaje na ostatnio zajmowanym stanowisku służbowym. Powyżej tego okresu żołnierza przenosi się do rezerwy kadrowej.

Po zakończeniu lub zrezygnowaniu przez żołnierza z urlopu wychowawczego w trakcie jego trwania, jeżeli nie ma możliwości wyznaczenia go na stanowisko służbowe, pozostawia się go w rezerwie kadrowej przez okres nie krótszy niż **6 miesięcy**.

6. Zwolnienie z zajęć służbowych w razie konieczności sprawowania osobistej opieki nad najbliższym członkiem rodziny

Na podstawie art. 62 ust. 11–13 USWZZ oraz § 18 Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 8 października 2020 r. w sprawie urlopów żołnierzy zawodowych („Dziennik Ustaw” z 2020 r. poz. 1755) dowódca może udzielić żołnierzowi zwolnienia od zajęć służbowych w razie konieczności sprawowania przez niego osobistej opieki nad najbliższym członkiem rodziny. Wymiar tego zwolnienia nie może przekroczyć 50 dni roboczych w roku kalendarzowym.

Najbliższymi członkami rodziny są:

- a) małżonek,
- b) dzieci,
- c) rodzice.

Zwolnienia takiego dowódca udziela w następujących przypadkach:

- a) sprawowania osobistej opieki nad małżonkiem lub dzieckiem, gdy z żołnierzem nie zamieszkują członkowie rodziny, którzy mogą taką opiekę zapewnić,

- b) sprawowania osobistej opieki nad rodzicami, gdy w tej samej miejscowości nie ma innych członków rodziny, którzy mogliby taką opiekę zapewnić.

Zwolnienie od zajęć służbowych odbywa się na umotywowany wniosek żołnierza, do którego ma on obowiązek dołączyć dokumenty uzasadniające potrzebę sprawowania takiej opieki:

- a) zaświadczenie lekarskie stwierdzające konieczność sprawowania opieki nad członkiem rodzi lub orzeczenie o całkowitej niezdolności do pracy oraz samodzielnej egzystencji członka rodziny albo odpis skrócony aktu urodzenia dziecka oraz
- b) zaświadczenie lub oświadczenie żołnierza zawodowego o osobach wspólnie zamieszkających z żołnierzem zawodowym albo zamieszkających w tej samej miejscowości w razie sprawowania osobistej opieki nad rodzicami.

POWRÓT DO PRACY PO PORODZIE

Po powrocie do pracy kobieta będąca żołnierzem przystępuje do wykonywania obowiązków służbowych na poprzednio zajmowanych stanowisku służbowym.

Jeżeli kobieta żołnierz nadal karmi dziecko, jej obowiązkiem jest poinformowanie dowódcy – przełożonego o tym fakcie, ponieważ dowódca musi uwzględnić przysługujące jej zgodnie z art. 65 ust. 3 USWŻŻ prawo do 2 półgodzinnych przerw wliczanych do czasu służby. W przypadku karmienia więcej niż jednego dziecka kobieta ma prawo do 2 przerw po 45 minut każda. Przerwy na karmienie mogą być udzielane łącznie (na wniosek kobiety żołnierza).

Ponadto kobieta żołnierz w okresie karmienia dziecka piersią zwalniana jest ze sprawdzianu ze sprawności fizycznej w danym roku.

Zgodnie z art. 65 ust. 2 USWŻŻ żołnierzowi zawodowemu – kobiecie karmiącej dziecko piersią:

- a) nie powierza się obowiązków w wymiarze przekraczającym 40 godzin służby w tygodniu i w porze nocnej;
- b) nie deleguje się poza miejsce pełnienia służby – bez zgody żołnierza zawodowego – kobiety;

- c) nie powierza się wykonywania zadań służbowych szczególnie uciążliwych lub szkodliwych dla zdrowia kobiet, określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 176 KP.

Ponadto żołnierza zawodowego – kobietę sprawującą opiekę nad **dzieckiem do 4 lat** pozostającą w związku małżeńskim z innym żołnierzem nie deleguje się bez jej zgody poza miejsce pełnienia zawodowej służby wojskowej w tym samym czasie co współmałżonka. Przepis ten stosuje się również do żołnierza zawodowego samotnie wychowującego dziecko do 4 lat.

POZOSTAŁE UREGULOWANIA

1. Regulamin Ogólny Sił Zbrojnych RP

W Regulaminie Ogólnym Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, wprowadzonym decyzją nr 445/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 grudnia 2013 r. („Dziennik Urzędowy Ministra Obrony Narodowej” z 2013 r. poz. 398; dalej jako RO SZ RP) znajdują się zapisy dotyczące zarówno zachowania żołnierzy, ich wyglądu, jak i reagowania na naruszenia tego regulaminu.

MOBBING (pkt 32 RO SZ RP): Obowiązkiem każdego żołnierza, w szczególności będącego przełożonym lub starszym stopniem wojskowym, jest przeciwdziałanie mobbingowi. W sytuacji gdy żołnierz uzna, że był wobec niego stosowany mobbing, może wystąpić z pisemną skargą do przełożonego. Przed złożeniem skargi o mobbing żołnierz może podejmować działania mające na celu polubowne rozwiązanie sporu. Wskazany regulaminem sposób postępowania nie wyłącza odpowiedzialności prawnej za czyny wymierzone przeciwko innej osobie.

ZACHOWANIA O PODTEKŚCIE SEKSUALNYM (pkt 34 RO SZ RP): Żołnierz przebywający na terenie obiektów zajmowanych przez organy wojskowe, jak również obiektów koszarowych i zakwaterowania przejściowego jednostki wojskowej nie może przejawiać zachowań, które mają podtekst lub zamiar seksualny, tj. dotykania, komentarzy o podtekście erotycznym, stosunków seksualnych, prowokowania sposobem

bycia lub strojem do zainteresowania swoją seksualnością, eksponowania faktu pozostawania w zażytych stosunkach z inną osobą (np. publiczne trzymanie się za ręce, całowanie, przytulanie).

WYGLĄD (pkt 96 RO SZ RP): Żołnierz kobieta na czas wykonywania zadań służbowych ma mieć włosy krótkie lub krótko upięte i nie może stosować wyrazistego makijażu oraz jaskrawo pomalowanych paznokci.

BIŻUTERIA, OZDOBY (pkt 97 RO SZ RP): Żołnierzom występującym w mundurze zabrania się noszenia wszelkiego rodzaju biżuterii oraz ozdób. Zezwala się jedynie na noszenie zegarka, obrączki oraz sygnetu lub pierścionka.

POMINIĘCIE DROGI SŁUŻBOWEJ (pkt 111 RO SZ RP): Drogę służbową można pominąć w sprawach:

- a) niecierpiących zwłoki, o czym należy zameldować (powiadomić) pominętemu bezpośredniemu przełożonemu;
- b) naruszenia zasad poszanowania godności osobistej, nietykalności cielesnej oraz zaistnienia mobbingu lub molestowania seksualnego;
- c) dotyczących pozbawienia lub ograniczenia należnych uprawnień lub nadużycia przez przełożonego uprawnień służbowych;
- d) określonych w wojskowych przepisach dyscyplinarnych;
- e) skarg i wniosków, o których mowa w dziale VIII Kodeksu postępowania administracyjnego;
- f) innych, określonych w odrębnych przepisach.

2. Wyznaczanie żołnierzy na stanowiska służbowe, oddelegowania

WYZNACZANIE MAŁŻEŃSTW (§ 27 Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 września 2014 r. w sprawie trybu wyznaczania żołnierzy zawodowych na stanowiska służbowe i zwalniania z tych stanowisk, „Dziennik Ustaw” z 2014 r. poz. 1292): Żołnierzy zawodowych pozostających w związku małżeńskim z innym żołnierzem zawodowym wyznacza się na stanowiska służbowe, w miarę możliwości, w tym samym garnizonie lub w miejscowościach pobliskich, w rozumieniu przepisów Ustawy z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jednolity „Dziennik Ustaw” z 2020 r. poz. 2017).

ODDELEGOWANIE (art. 47 USWŻZ): Dowódca jednostki wojskowej, w której żołnierz zawodowy jest wyznaczony na stanowisko służbowe, może skierować tego żołnierza do wykonywania zadań służbowych poza jednostką, na czas nie dłuższy niż 6 miesięcy w ciągu roku kalendarzowego.

Żołnierz zawodowy wyznaczony do służby poza granicami państwa (udział w misji zagranicznej) może być skierowany do wykonywania zadań służbowych poza miejscem pełnienia służby, jednorazowo na czas nie dłuższy niż 12 miesięcy.

Skierowany żołnierz zawodowy pozostaje na stanowisku służbowym w dotychczasowej jednostce wojskowej.

WYKAZ AKTÓW PRAWNYCH

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jednolity „Dziennik Ustaw” z 2020 r. poz. 1320 ze zm.)

Ustawa z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jednolity „Dziennik Ustaw” z 2020 r. poz. 2017)

Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (tekst jednolity „Dziennik Ustaw” z 2021 r. poz. 1131)

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 września 2014 r. w sprawie trybu wyznaczania żołnierzy zawodowych na stanowiska służbowe i zwalniania z tych stanowisk („Dziennik Ustaw” z 2014 r. poz. 1292)

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 8 października 2020 r. w sprawie urlopów żołnierzy zawodowych („Dziennik Ustaw” z 2020 r. poz. 1755)

Regulamin Ogólny Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, wprowadzony decyzją nr 445/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 grudnia 2013 r. („Dziennik Urzędowy Ministra Obrony Narodowej” z 2013 r. poz. 398)

*Zdjęcie z archiwum Biura ds. Programu Zostań Żołnierzem Rzeczypospolitej,
fot. Piotr Łysakowski, 56 Baza Lotnicza*